I. P. FLORANTIN

DECEBAL

Nuvelă istorică

IAȘI

EDITURA LIBRĂRIEI FRAȚII ȘARAGA

PREFAȚA

— —

In 1868, primindu-se pentru «*Convorbirĭ*» novela mea «*Decebal*», și publicîndu-se, am primit de la dl. *T. Maiorescu* o scrisóre în terminiĭ următorĭ:

Iașĭ 6/18 Dec. 1868.

«Domnul meu

Aseară in adunarea „*Junimeĭ*" s'a cetit «*Decebal*» Intr'o societate ca a nóstră, unde *critica* a putut fi uneorĭ *prea aspră*, dar n'a fost *nicĭodată prea blândă*, *) lectura manuscriptuluĭ Dv. a fost ascultată cu cea

*) Pentru a nu vĕ indoi de acest adevĕr, trebue să știțĭ că «*Convorb. liter.*» *nu* sunt organul Societățiĭ «*Junimea*» Ce e drept tot ce se imprimă în «*Conv.*» se cetește maĭ întâĭ la noi: dar *peste jumĕtate se respinge*. Dar nevoile unuĭ redactor sunt marĭ și D. Negruzzi susține, că printre grâu trebue să priméscă și neghină in starea nóstră de astăzĭ.

maĭ vie atențiune și aprobările călduróse ale tuturor vĕ pot fi un semn precursoriu al impresiunii, ce acéstă scriere va produce în publicul român. Mie în deosebĭ mi a plăcut tonul susținut în întréga compunere și stilul eĭ cel sobru. Mĕsura estetică este pretutindenea păstrată. și niciĭ unul din cuvintele, ce le-ațĭ întrebuințat, nu s'ar puté schimba.»

Se înțelege dela sine, că scrierea Dv. se va publica în «Convorbirĭ» îndată ce neferic ita «Evreică» va fi terminată, și afară de acésta Societatea, înainte de a vorbi eu despre dorința esprimată în serisórea Dv., a decis dela sine a imprima opul și ca volum a parte în o edițiune poporală și în o edițiune de lux.

Mulțămindu-vĕ, Domnul meu, pentru plăcerea ce ne ațĭ făcut prin trimiterea Dv., Vĕ rog să primițĭ încredințarea distinseĭ mele considerațiunĭ.

T. Maiorescu.

Cred că aceasta poate ținea loc de prefață.

Autorul.

Era în *zilele din bătrînĭ.*

Romanii ședeau în cetatea *Romeĭ*: și erau stăpînĭ peste lumea întreagă: tot pămîntul se închina lor. Pe toate neamurile le învățaseră, să fie oamenĭ de treabă: și popoarele nu se învățau minte nebătute: romaniĭ dară le au bătut pe toate. Brațul roman frînsese cerbicia *germanilor*; berbecĭĭ romanilor amestecaseră turnurile cetățiĭ *Catargo* cu pulberile temeliilor: și ferul roman îĭ culcase coperișele în fundurile șanturilor; umbra vulturilor romanĭ întunecase soarele *Egipetuluĭ;* greciĭ trufașĭ îșĭ plecaseră fruntea sub jugul roman; și stăpînitorul cel de pe urmă al *Pontuluĭ* s'a încheiat zilele în fundurile temnițelor Romeĭ. Romaniĭ de aceea se numiau domniĭ pămîntuluĭ celuĭ de aproape și aĭ celuĭ de departe: și luau resplata în banĭ de aur, după ce plăteua înainte cu banĭ de oțel.

Dar odată a eșit veste despre un viteaz mare, din vița de *dac;* anume *Decebal.* Și Decebal a făcut aceea, că a întors roata întâmplărilor: a luat el banĭ de aur de la Roma.

Așa spun cărțile bătrânești. Decebal de aceea se numea leul rezboaelor: groaza popoarelor. *Bastarnii* țineau cu el, de frica altora:

Cradiĭ, *Marcomaniĭ* și *Buriĭ* se lăsaseră de alțiĭ, de frica luĭ.

Iazigiĭ se osteniseră odată a ține cu el, și se deslipiră de tovarășia luĭ.

— Rigă! ĭi ziseră eĭ: tu ne porți ca pe niște supuși; adu-ți aminte, că încă nu ne ai bătut: ci ținem cu tine de bună voie: n'ai cuvînt de a ne da poruncĭ.

— Bine, că mi-ați adus aminte, le respunse el: ca să nu vă pară rău, că vă dau poruncĭ, fără de a vă fi bătut, vă voiu bate acuma.

Și Iazigiĭ numaĭ de odată se treziră, că, din tovarăși, i-s'au făcut supuși.

Dar oare ce ar zice acest leu fălos, cînd s'ar ivi un vultur îndrăzneț, și ar bate din aripĭ dinaintea feţeĭ luĭ, și ar cuvînta așa:

— Scoboară-te de pe tronul *Dacieĭ*, zmulge-țí fălcile de balaur de pe turnurile cetăților *Arhidava*, *Pelendava*, și *Patarissa*; zmulge și de pe *Arcobadara*, *Azizi* și *Zurobara*; smulge și de pe *Sarmizirga*; smulge și de pe *Sarmis-Egetuza*! Țintuește în locul lor tot vulturí; ba, lasă, că-ĭ voiu țintui eu: numără-mi tu zeciueala din băile tale de aur; și zeciuiala din comorile tale; din apele tale-ți voiu măsura eu și câmpiile tale le voiu împărți eu, cum mi-a plăcea mie. Scoboară-te de acolo de pe scaunul acela, căci nu-mi

place așa; — și i-ar lovi cu clonțul în stîlpiĭ tronuluĭ. . . . .

Dar tronul luĭ stă tare; nimene nu-l poate nicĭ atinge; cine să-l póta dară scutura?

I.

> « Atuncĭ ne vom teme, cînd va cădé cerul pe capul nostru . . . . nicĭ atuncea nu ! »

Decebal se intoarsă din resboiul ce a purtat cu neamul *iazigilor*; și dădù poruncă, să se facă arderile de bucurie, într'o pădure, noaptea.

Nouă focuri marĭ de draniţe de stilparĭ fîlfăie în pădure, și o umple de groază. Copaciĭ se roșesc în zarea foculuĭ. Draniţele sfîrăe și pocnesc; pocniturile se bat departe în pereţĭ de stanĭ și bolovanĭ.

Acum sosește prada de ars luĭ *Zamolxe* și celor nevăzuţĭ aĭ luĭ. Nouăzecĭ de căpăţinĭ de om se durue laolaltă, și creşte o movilă fioroasă.

Odată se aud în codru buciumăturĭ de cornurĭ și sunete de tilincĭ. Decebal venia la jertfă, așa precum sosi din luptă, cu oastea cu tot.

In frunte venea turma *toporarilor*: lărgind calea prin desișul pădurii. După toporari urmau cetele *arcașilor* și ale *prăștiarilor*, cu coamele împletite ca niște șerpi; cu barbe ciungărite; cu căciule țuguete pe cap; călărind pe niște cai mici, dar iuți, cari nu știau de șea, nici de frâu, în viața lor. La bătaie aceștia se aruncau orbiș în mijlocul șirelor și se 'nvîrteau ca vîntul, improșcînd în toate părțile cu prăștii și cu săgeți. Unii nici tolba nu și-o aduceau: au asvărlit-o în loc de săgeți.

Urmau *lancerii*, cu coame lungi, neimpletite; cu cojoace din urechi pînă 'n călcăe; cu caciule înalte plecate într'o parte; drept în sus nu remase nicĭ una; aceștia învărteau lăncĭ de căte doĭ stînjeni de lungi în mănunchiu. Toate au gustat cu țapa din sânge de *iazig*. Nicĭ un lăncer nu era întreg. Trei au remas, numai cu mănunchiul lăncii; și il aduceau în mîna stîngă. Și apoĭ eĭ erau ceĭ maĭ mîndri din toată tabăra, ciuntițĭ cum erau; fiind-că îșĭ aduceau și căte o diademă scumpă în vîrful mănunchelor celor ciuntite.

Urma ceata *bărdarilor*, cu securi late 'n tăiș, groase la muche, și strimbe la mănunchiu; eĭ erau îmbrăcațĭ în cojoace cu măneci.

Imprejurul bărdarului se făcea în luptă câte o poiană de doi stânjeni de largă și nu putea intra în ea cap de dușman, până nu-și lua iertăciuni de la umeri.

In urma tuturor venia *Decebal*.

Ce cap de voinic! Nici prin veste poveste altu ca el nu s'a pomenit.

Pe frunte-i lucia o diademă bătută toată din aur limpede, meșterită întreagă în chip ca o coroană de frunze de stejar, stropită peste tot cu picături de peatră scumpă roșie; pe deasupra i-au împletit frunză verde de dafin, pentru ca a bătut pe iazigi.

Vîntul leagănă crengile stejarilor, suflă în pletele cele negre de sub diadema luí Decebal, și țese împrejurul frunții luí cearcîn negru. Zarea focurilor îi suflă lumină roșă pe față.

Ostașii lui își aduceau câte treí capete tăiate; el numaí unul, cu diademă ca 'și a luí, picată cu roș ca și a luí, dar nu cu picăturî de *peatră* roșă....

Vîntul bate prin codru mânios. Tulpinele se clatină; rădăcinele pârâie; crengile se svârcolesc; cele maí moí se frîng pe jumatate și cad spînzurate în jos; vîntul plesnește tulpinele cu ele; cele maí vârtoase se frîng

de tot, și se isbesc în cele păraie și gropi.

Un stejar stetea prea sus, în vîrful măgurei, și se pusese prea îndărătnicește în calea viforului. Pe acela l'a smuls din rădăcina, l'a resturnat în prăpastie cu capu'n jos, și l'a împlîntat așa în adîncul păriului cu rădăcinile în sus....

Aceasta nu-ĭ a bine căci Decebal sta tot cum stătea stejarul acela....

Toporariĭ taiă un stejar; lasă din tulpina de treĭ palme, aștern pe acel trunchiu o pele de urs negru, și Decebal se așază pe ea ca pe un tron.

Cine să-ĭ poată dară scutura tronul luĭ?

Iată, că *preoțiĭ pălărieți* presură în focurile cele sfinte tămâie scumpă: se înalță miros binecuvîntat.

Decebal remîne cufundat în cugete despre mărirea lumiĭ, timp îndelungat, și nu vede, n'aude nimic din cele ce se fac împrejurul luĭ.

Un căpitan întrebă, ca de obiceiu, că cine știe pe vre un dac, care să fi fost fricos în bătaie?

Și-ĭ respunde un graiu:

— Aceĭ treĭ de după trunchiul cel putred, n'au atins niciĭ pe un dușman.

— Nu stă nimene acolo după trunchiul

acela; respunde căpitanul: — dar cine ești tu, și unde ești, pasere cobitoare, ce-i învinovățeștì pe nevăzute? Ce judecată să fie aceea, cînd învinovățește nevăzut pe nevăzut. Arată-mi-te, să te vedem, dacă ești om pămîntean.

— Tu, doamne, nu-i vezĭ nicĭ pe eĭ, și nu mă vezì nicĭ pe mine, de oare ce ne cauțĭ printre ceialațĭ ostași; dar eu îs maĭ sus și eĭ îs maĭ jos; și eu sînt maĭ mare decît toțĭ, iar eĭ mai micĭ. Iată-mă, unde's!

Un mesteacăn frunzarì, și din vîrful luĭ cucuia fața unui ostaș.

— Dar sboară-te jos de acolo, cioară cobitoare!

Voinicul numaĭ păsi înainte; căcĭ nu fusese suit: ajungea pînă'n vîrf și de pe jos era de un stînjen și jumătate de lung, nemăsurîndu-ĭ gîtul, fiind că n'ajungea nimenea sus la el, fără scărĭ.

— Pre cine învinovățeștì tu? maĭ spune odată; de cumva aĭ inimă să spuĭ și de pe pămînt, cea ce aĭ spus din cer.

— Pe ceĭ treĭ de după trunchiul cel putred.

— Tu mi-aì picurat dintre nouriĭ: eĭ îmĭ vor isvori poate de pe sub pămînt; cacĭ pînă acum încă nu se văd pe deasupra pămîntuluĭ. Măĭ, ceĭ treĭ de după, — orĭ de sub trun-

chiul cel putred, isvoriţi-mi înainte, dacă puteţi.

De printre scorburile trunchiului se scormoniră acum trei ostaşi, cîte de doi coţi unul; dar peptoşi şi pumnoşi: cu lăncile strînse 'n pumnî: tot încurcîndu-se paşire înainte prin buruene: cîte o lance era mai lungă, decît eî toţi trei numeraţi drept unul şi pentru că nu se vedeau prin buruene, le striga căpitanul:

— Dar sculaţi-vă'n picióre!

Cei trei nu puteau creşte mai sus, şi respunseră: Suntem în picioare, doamne.

— Staţi-mi dară înainte şi aşa: şi tu cel ce-i învinovăţesci, iată ţi-i dau pe mînă dacă n'ai minţit, ia-le capul: căci nu-i mare lucru, numai pe la genunchi şi pe la glesne aï să te aperi: iar voi dacă-l veţi da de minciună: să traiţi: bateţi-vă colo'n poiana de alături.

Pe drum de către poiană întrebă un vecin pe cei scurţi, că de ce n'au atins nici pe un duşman.

— Fiindcă iazig viu nici n'am văzut.

— De inimoşi ce eraţi, poate v'aţi uitat tot îndărăt?

— Ba ne-am uitat tot înainte.

— Dar cu ochiî închişî!

— Veĭ vedea tu, cum.

Lungul socoti: Mie mi-i rușine să mă bat cu viteji, care nu văd cap, ori macar picior de dușman, în mijlocul bătăeĭ, ziua pe la amează zi.

— Așteaptă cu rușinea, pînă ce te voiu bate întîi; respunse cel mai spatos dintre pitici, căci pe tine te văd și peste copaci.

— Tu mă vezi, dar nu te văd eu de sub buruene.

— Nu trebue, să mă vezi: îmi veĭ simți vîrful lanciĭ în gît.

— Dar să știi, că gîtul meu nu mi-e pe la călcăe; cum îmĭ veĭ ajunge sus la el?

— Se va sui cu o scară într'un mesteacăn, și de acolo: îl învăța un prieten.

— Ba se vor sui toți treĭ în vîrful capului unul la altul; și el de acolo, dintr'a treia ridicatură, va ajunge cu lancea macar pînă la coástele tale, — îndrepta altul.

— Ba va asvîrli cu buzduganul în sus.

Uriașul auzind de buzdugan, se îngriji:

— Te rog, nepoțele, să-mĭ păzeștĭ gleznele cînd te va rostogoli buzduganul pe pămînt.

— La gîtu-țĭ nu mă voiŭ urca, nicĭ în ridicăturĭ nu mă voiu sui, și nicĭ cu buzduganul nu voiu asvîrli în sus; dar ițĭ voiu coborî eŭ gîtul tăŭ jos, icĭ la lancea mea.

Acuma sosiră în ochiul cel de poiană. Uriașul chemă pe cel întîi pitic și zise către cei-lalți doi.

— Aideți și voi, ca macar să prindeți pe fratele vostru, cînd va cade din cer pe pămînt, căcĭ am de gînd, să sar maĭ întîi eu peste el, și apoĭ să-l asvîrl, să sară și el peste mine; nu de voie, ci de nevoie.

— Voiu sări eu peste ceafa ta, și cu voia mea; dar fără voia ta; îi respunse cel de un cot și jumătate; și, împlantîndu-se în poala poeneĭ, ca o cioată, strigă:

— Suĭ în vîrful coastei; repezi-mi-te de acolo!

Zmeul suind pe coastă la deal, se plecă la cel scurt, și-i șopti la ureche învățătura frățească:

— Ține-te de iarbă; ba maĭ bine ascunde-te sub o frunză ori sub o ciupercă, să nu te mătur; căcĭ eu suflu cam greu cînd mă bat.

— Nu purta grija aceasta: căci nu veĭ sufla multe zile.

Un corn sună; și piticul îșĭ înțepeni picioarele în pămînt, ca pe niște butucașĭ; strînse lancea în pumnĭ; împunse cu ea în deșert înainte, și remase cu ea așa țintuită în nimica.

— Nu te pripi, fratele baraboilor; strigă lungul, năvălind spre el pe coaste în jos: nu nu mă vezi, că n'am ajuns la tine: ori și acuma bați la dușmani nevăzuți? și apoi sări..... dar nu sări bine.....

Scurtul, ca uliul, își suci lancea dea curmezis, și o ridică asupra capului; lungul, cu gurgoaele lui cele lungi, se împedecă în lance-i, și căzu pe coste în jos, cît a fost de lung; el își frînse lancea și la vîrf și la mănunchiu. Acuma micul sări pe coastele luì ca o veveriță, și punîndu-i călcăiul stîng pe pept, îi atinse gîtul cu vîrful lăncii și-l spăriă

— Una să nu-mi crăcnești; căci, tu nu m'ai inălțat în vîrful copacului, pentru că ți-am fost prea jos; dar acuma eu te ingrop îndată după un spin; căci tu nu-mi ești prea sus. Și-l gădili cu vîrful lăncii, la gît.

Ceilalți ostași îi despărțiră; și căpitanul îngădui piticilor, să-i povestească, de ce n'au nici atins pre dușmani; unde ei is așa de voinici la bătae? — Un pitic povesti:

Cînd cu iazigii voi ați luat'o la fugă înainte, și așa noi aceștí mai țepeni, vîrtoși (a zis o în loc de „scurți“) am remas îndărăt. Dar pune-ne cu cari-i vrea; precare să'l batem? (Acum nu vorbiau altmintrelea, ci numai că „ să batem“).

Capitanul nu-i lasa sa bata nici pe unul· ci-i intraba:

Ce-mi cereți, sa ve dau: pentru ca vad. ca sunteți barbați cu inima la loc.

—Pune-ne in șirul cei intii. de cate ori ne-om mai bate.

—Vă voiu pune.

De ar fi știut ei. cu cine se vor mai bate......

Dintre frunzarii unui foișor de ramuri verzi se resfira in clipele aceste prin undele vintului un cintec dulce și calduros: care topește coaja tariei razboinice iți indulcește și inblanzește inima. cind il auzi: așa de limpede. așa de moale. așa de smaltat tremura prin aerul nopții.....

Trei spre-zece copile alese cinta despre marirea neamului lor.

La noua le tremura cintecul de bucurie: iubiții lor s'au intors din lupta cu cununi de stejar. Acele noua sunt impodobite cu crin și trandafir. La trei le tremura cintecul de durere: iubiții lor au cazut in bataie: aceste s'au gatit cu flori de chiparos.

A trei-spre-zecea fecioara e mai marea lor: mai alba. decat ele: mai inalțata. decit ele. Daca'ți farmeca vazul lor mintea. privirea ei iți incalzește inima: daca in vederea lor

te perzi, clipirea ei te reinvie. Intre pletele ei sunt împletite lanțuiele de crini.

Nouă fete cîntă, mîndre de bucurie: trei mai mîndre, de durere: una neștiind nici de bucurie nici de durere: cînd zîmbind cu cele voioase; cînd suspinînd cu cele îndurerate. Cîntecul îndulcește toate pepturile. . . .

Deceneu, preotul pălăriat, de trei ori grăi cătră Decebal, și Decebal nu-l aude: e adîncit în gînduri, și fermecat de cîntecul cel dulce. Preotul îi puse mîna pe braț: atunci el ca speriat dintr'un vis, strigă: — Cine-i ?. . .
A! mulțumește-mi, că nu vreau să văd moarte: căci ai fi murit, să fii ori-cît de sfînt.
— Eu, doamne, is cel mai zmerit dar Zamo. .!
— Sfînt, ori zmerit, para-ți bine, că nu vreau să văd moarte acuma! . . .

— Și tocmai moarte trebue să-ți cer, strigă preotul, încrezîndu-se în *pălăria* sa, și mai îmbărbătîndu-se încă, strigă și mai tare:
Zamolxe poruncește, după legea lui, să arzi, ca jertfă de bucurie, pe fata cea mai tînără dintre cele ce cîntă în foișor. Legea lui nu se poate călca: focurile ard. . . .
Cîntărețele ajunseră, de jelesc în cîntec pre cei, ce au căzut în bătae pentru mărirea neamului lor; durerea stoarce inimele pep-

turile se string, cînteeul se 'neacă - si ele aud porunca cea înspăimîntătoare.

— A! striga in clipa aceasta cîntăreața cea maĭ tînără, ca mușcată de șarpe.

Decebal respunse preotuluĭ:

— Perdutule! n'auzĭ tu pe cîntăreața cea maĭ tînără? aceea e fiica mea!

— Arză cea următoare! legea-i sfîntă!

Alt țipet de spaimă se auzi din foișor. Decebal adaose:

— Ha ha! legea-i sfîntă, si voĭ totușĭ o suciți, ca într'o clipă ar arde pe una, într'alta pe alta!

— Eu sunt robul luĭ Zamoloxe!

— Robul luĭ Zamolxe! pentru ca să-ĭ sucestĭ legea? Dar bine că eu ĭs domnul tău; am dară, maĭ mult cuvînt de-a o întoarce; eu dară, iată, că o și întorc, asa, că o sterg de tot, și pentru totdeauna. Acum pieĭ dinaintea feteĭ mele; și mulțumeste luĭ Zamoloxe, orĭ maĭ bine mie, că nu i-am întors legea așa, că, în loc de femeea cea maĭ tînără, să ard pe bărbatul cel maĭ bătrîn....

Deceneu s'a îndepărtat, nu atita întristat pentru că Decebal a șters legea, cît îmbucurat că nu a întors'o precum a zis. *El* era bărbatul cel maĭ bătrîn.

Și fetele cîntă acuma mărirea luĭ Decebal

Pînă se petreceau aceste, nimenuĭ nu-ĭ bătu la ochĭ, cum ședea de-a stînga luĭ Decebal pe un trunchiu ciuntit, un bărbat cu fața întunecată, acoperit de tot, așa că numaĭ ochiĭ i-se vedeau, cum priveau toate, și cum măsurau toate. Din cînd în cînd, pe furișul cel maĭ ascuns, aceĭ ochĭ săgetau cîte o clipă setoasă spre diadema luĭ Decebal. Nu lua nimine aminte, aceasta.

Boarea zorilor leagăna frunzele așa de blînd așa de pacinic!..

Bărbatul cel întunecat aștepta, pînă arseră căpățînele jertfite, și apoĭ păși înaintea luĭ Decebal cu fața posomorîtă; maĭ tristă.

— Cum? iĭ grăĭ Decebal, *Bicilie*, fratele meu tu trist? Cînd toată țara saltă de bucurie, cînd mărirea noastră e deplină, cînd nu ne-o amenința nimica, tu remîĭ trist și tacĭ

— Mă cuprinde întristare, cînd văd. că mărirea ta e deplină,—căcĭ nu o putem face și maĭ strălucită. De acea remîn eu trist și tac, cînd văd în cenușă cea de pe urmă căpățînă de dușman dintre ceĭ de maĭ *aproape* .....

Mi-au remas ceĭ maĭ de *departe*!

— La *Roma* ținteștĭ? Decebale?

— Cum la Roma? Uițĭ că Roma nĭ se închină nouă?

— Nu uit, că aceia pe care i a *plătit Domițian*, ți-au dat pungi de aur; dar se vor deștepta romanii cei adevărați, și-ți vor cere pungile acele îndărăt. Odată, erau romanii puțini; *galii* năvăliră asupra lor; sparseră zidurile Romei și vetrele romanilor. Numai *capitolul* remăsese, în el cu o mînă de romani; și aceștia, cu alți doi trei, de din afară au curmat măsuratul *aurului*, și au măsurat apoi eĭ cu *oțel*.

— Eu maĭ întîi voiu spulbera *capitolul*, ca să nu poată ascunde în el nici un deget de roman, și a-mi sări în cap. Pe ceĭ ce vor fugi pe afară, nu-i voiŭ aștepta măsurînd la aur; îl voiŭ lua nemăsurat.

— Romanii din zilele noastre dau din ochĭ, și toate popoarele se cutremură.

— Afară de poporul meu; dar eu voiŭ scăpa și pe celelalte de tremurul acesta; voiŭ scoate ochiĭ romanilor, ca să nu maĭ dea din ochĭ

— Eu zic, Decebale, *teme-te* de Roma!

— Jură că n'aĭ zis nimica!

— Jur că n'am zis nimica!

— *Erolzĭ* iuțĭ să vie înaintea mea!

Patru erolzĭ săriră înainte, ca de pe o săgeată; toțĭ erau lungĭ în gît, ușorĭ la fluere și subțirĭ la haine.

In clipa aceasta să plecaţĭ la Roma! mergeţĭ toţĭ patru, să aibă din cîne şi omori, de or vrea.

Eroiziĭ se uitară unuĭ la alţiĭ.

— Spuneţi romanilor, că le poruncesc, să-mĭ trimită aurul, ce mi se cuvine. Spuneţi-le, că nu-mĭ place să aştept pînă la ziua pusă; pentru ca să se mînie, şi să mă pot bate cu ei. — La drum!

Deceneu se cumetă a maĭ zice o vorbă plecată:

— Doamne, oare n'ar fi bine să întrebăm maĭ întîĭ pe *Zamolxe*?

— Intrebaţi-l; dar semne bune să-mĭ dea, căcĭ de-mĭ veţĭ aduce semne rele, eu tot n'oĭ asculta de ele.

Pe Zamolxe îl întrebau aşa, că-ĭ trimiteau *solii*, să se înţeleagă cu el, la el a casă, în *ceea lume*. Deceneu întrebă: Pe cine să trimitem? Decebal îĭ respunse. Pe ceĭ doĭ voinicĭ, carĭ s'au bătut odineoară.

Ceĭ doĭ aleşĭ incremeniră. Şi au auzit moartea pe la urechi; şi nu era obiceiu a întreba pe solĭ dacă vor să primească solia, orĭ nu?

Ş'apoi s'au făcut toate, precum spune şi porunceşte Zamolxe în legea luĭ.

Nouă ostaşi se orânduesc cîte de nouă paşĭ unul de altul, în mînĭ cîte cu treĭ să-

geţĭ neînveninate, ţinîndu-le întoarse cu ţepele înainte. Alţĭ patru apucă pe ceĭ doĭ aleşĭ, doĭ pe cel lung, doĭ pe cel scurt; cîte unul de picióre, altul de mînĭ.

„*Zamolxe*!“ strigă Deceneu;—doĭ alţĭ preoţĭ pălărieţĭ presură tămîie în focurile binecuvîntate, ceĭ patru ostaşĭ smucesc pe amăndoĭ solii de picioare.

„*Zamolxe*! *Astreu*!“ maĭ strigă Deceneu; şi ceĭ patru feciorĭ aleargă cu soliĭ înălţaţĭ între cer şi pămînt înaintea celor cu săgeţile ţintite cu ţepele cîtră eĭ; — în jurul lor joacă alţĭ nouă dacĭ, treĭ bătînd cu buzdugane în scuturĭ, treĭ asvîrlind paloşe cîtră nourĭ; treĭ zvărlind săgeţĭ cîtră cer, şi *ameninţînd* pe Zamolxe, că, ce nu le va face de bună voie, îl vor sili să le facă de nevoie.

„*Zamolxe*! *Astreu*! *Meitras*!“ se auzi de treia oară—şi, deputaţiĭ sburară cu pepturile către colţiĭ săgetelor . . . . .

— Eĭ bine, ce vrea Zomolxe? întrebă Decebal.

—Zamolxe n'a primit pe nicĭ unul din ceĭ trimişĭ.

Amîndoĭ feciorĭ trăesc; cel lung a fost maĭ greu decît alţiĭ de alte orĭ; a zburat prea pe jos, şi a scăpat pre dedesuptul sa-

geților; cel scurt a fost prea ușor și a zburat pe deasupra țepelor; ba a trecut tocmaĭ și pe deasupra capetelor acelora, cari le ţineaŭ, și a cazut pe pămînt la spatele lor

Deceneu zise cu toată credința: .

— Nu va fi bine să trimitem poruncĭ la Roma. Decebal, drept respuns, striga:

— Nu v'am spus, ca de-mĭ vețĭ aduce semne rele, eu tot n'oi asculta de ele. Erolzilor, la drum!

— O iscoadă! o iscoadă! se auḑi acum intre cete.

— „Inălțați-l la marire pe o creanga!“ strigaŭ uniĭ.

— Aduceți-mi-l înainte! porunci Decebal.

O imbulzeală tîri înainte pe un ostaș imbrăcat de dac.

— „E de ai noștri“, strigară cei ce-l cunosteau.

— De unde vii! il intreba Decebal.

— De la Roma.

— Ce veste-mi aducĭ? striga-mi-o de acolo. porunci Decebal, neputind rabda să sosească bine; veste rea să-mĭ spui-!

— Că tocmaĭ rea veste iţĭ aduc: pe scaunul lui *Domițian* s'a suit *Traian*. Decebal se cutremura.

Deceneu iara-și prinse inima, și zise:

— Ce tristeță îmĭ coprinde inima, la vestea aceasta; mărirea lui Decebal se va scurta: oare n'ar fi bine, să strigăm soliĭ îndărăt?

— Să amuțeștĭ, coabă bătrînă! sunațĭ trâmbițele, sunațĭ buciumele; să n'aud vorbe ca aceste! și se întoarse în dreapta: dar aci văzu pe *Decidav*, fiul luĭ, și-ĭ strigă:

— Decidave, voinicul armateĭ mele, vorbește-mi tu la inimă!

Decidav grăĭ:

— Căpitane tare, leul Dacieĭ!...

— Așa, așa! tu mi vorbescĭ ca fiul meu! Decidav urma:

— Bine grăește Deceneu, cînd zice, că-ĭ trist: dar nu zice bine, cînd se teme, că mărirea lui Decebal se va *scurta*: mărirea lui Decebal se va *stinge*! Soliĭ trebue strigațĭ îndărăt, și trimișĭ alțiĭ, în mînă cu aur, în inimă cu frăție.

— Ce, striga Decebal, singur am rămas la lucru? dar destul sunt și singur!

— Singur eștĭ destul, doamne, linguși Bicilie din stînga-ĭ, robiĭ tăĭ îs destul de credincioșĭ. Tu veĭ fi fulgerul luptelor!

— Bun cuvînt grăiși, Bicilie; batețĭ buzduganele în scuturĭ! stindardele să fâlfâe! buciumele să bubue!

Scuturile durduiau. stindardele fîlfăiaŭ. buciumele bubuiau.

Corul fecioarelor cîntă cîntec aprins, cîntec de rezboiŭ.

Pepturile cresteau, inimile se oțeliau, ochiĭ se aprindaŭ.

— „Un străin! un roman!“ se auzi acum din depărtare.

— Te cunosc, iĭ striga Decebal, cînd îl văzù; ce veste-mĭ aducĭ din Roma? de-mĭ aducĭ veste bună, întoarce-te îndărăt cu ea cu tot. De la mine știu că veĭ duce veste rea.

— Decebale, grăi romanul: îțĭ aduc vestea, că pe tronul Romeĭ s'a suit *Traian*; și că nu-țĭ va maĭ da haraciŭ.

— Imĭ pare bine. Nu poftește Traian ca să-ĭ trimit îndărăt și cît mi-aŭ plătit romaniĭ pînă acum?

Ba îțĭ *poruncește*. să î-l trămițĭ îndărat

— Nu mi-aĭ întălnit soliĭ? de la eí aĭ fi putut auzi, ce-țĭ dau de respuns.

— Ba i-am întămpinat.

— Așa dară ne-am înțeles!

— Inteles; dar nu pe deplin. Soliĭ tăĭ s'au înturnat cu mine. Poate, la vestea mea, te veĭ gîndi la altă solie.

— Ce? a mă speria aĭ venit. Ai rătăcit! Bîcilie, spune-ĭ respunsul meu. Pălărieți! băr-

darĭ! fete! după mine la peştera neagră! Să arză jertfele de lupta. Şi plecară cu toţĭ la peştera cea neagră.

Bicilie se trase de o parte cu romanul şi-ĭ grăi:

— Respunsul luĭ Decebal e, că Roma să-ĭ plătească de zece orĭ atita haraciŭ, pe cit eĭ plăteaŭ pina acum.

— Imĭ pare rau dară; căcĭ aşa v'am adus ştire de bataie.

— Şi mie-mĭ pare bine!

— Cum?

— Aşa, căcĭ ştiu că ne veţĭ bate.

— Cimiliturĭ nu ştiu să desleg.

— Te voiu invăţa eu.

— Dar asta să mi-o deslegĭ tu: cum poţĭ dori să batem noĭ pe fraţiĭ tăĭ?

— Aşa, pentru că eu nu-s dac. — Acum spune-mi tu ce om e Traian?

— Nu-ţĭ o pot spune.

— Aĭ şi invaţat, a face cimiliturĭ; orĭ nu ştiĭ deslega nicĭ ce nu-ĭ cimilitura. Nu ştiĭ ce om e un om?

— Tu m'ai intrebat, ce om e *Traian?*

— Şi aceasta nu o poţĭ deslega?

— Ar trebui să-ţĭ sciu un sac de cărţi de de cele late, bunătaţile luĭ.

— Plătește sănătos dacă i aĭ făcut vre un bine?

— Ca și un Dumnezeu.

— Aceasta singură nu mi-ar fi de ajuns știe el și a osîndi bine pe ceĭ făcătorĭ de rele?

— Ca și un diavol.

— Asta-mi place maĭ bine.

— Pentru Decebal gîndeștĭ?

— Imĭ ghicișĭ dorul inimeĭ. Decebal trebue osîndit diavolește. El e urgia neamuluĭ omenesc.

— Traian îĭ va crăpa capul în șapte.

— Și știe Train resplăti binele, ce i facĭ? maĭ spune-mi odată.

— Precum ți-am spus. De-ĭ placĭ, te puneĭ *craĭ*

— Craiu strigă Bicilie, strălucind din ochĭ și reculegîndu-se adaose:

— Spune-ĭ, că, lîngă dușmanul luĭ cel maĭ înfocat, veghează robul luĭ cel maĭ credincios.

Ardorea binecuvîntată se dămoli; peptul nui Decebal se învăpăia.

— Ce i-aĭ vorbit? intrebă pe Bicilie, după ce s'a reintors de la peșteră.

— I-am vorbit, doamne așa: îndată ce va ajunge acasă, Traian se va imbrăca de bătae, mărirea ta va ajunge zile noui.

Oare zile de strălucire, ori zile de întuneric? Aceata a uitat Bicilie, să-i-o lămurească.

Decebal mai intreba și pe sol:

— Romane! e gata Traian, a ieși la luptă cu mine ?

— Gata! ia-ţĭ numaĭ seama!

— A mă ingrozi iţi incercĭ capul, romane ? Spune-i stăpinului tău, că pe noĭ numaĭ atunci ne va cunoaște groaza, cînd ni se vor resturna bolţile cerurilor in cap . . . . *nicĭ atuncia nu*!

— Iĭ voiu spune.

II

Decebale, fulgerul bătăilor, încinge-te de luptă

Dacă ai bătut tu pe toți dușmanii tăi cei de aproape, s'au sculat asupra ta cei mai dedeparte. — De ce nu vrai tu să trăești bine cu oamenii? Acuma să văd cum vei eși din cursa, ce ți-ai întins-o căci s'a ridicat un viteaz mai mare de cît tine, să te osândească, să scape pămîntul de faptele tale: s'a sculat Traian, și-ți scutură porțile munților. Să te vedem . . . . Incinge-te!

. . . .

Traian ieși cu oaste mare asupra Dacilor, și e pe drum către cetatea, ce-i zicea *Tapis*.

Intr'o zi îl intâmpină un sol străin: acesta sosind, cade la pămînt de pe catâru-i, și ridicîndu-se, îi dă un *burete* de cei mari, scris peste tot cu vorbe dăcesci. Cărturarii cetiră pe el.

«*Burii* și alte neamuri stau înarmate gata: întoarce-te, de unde ai venit.“ Traian respunse solului:

—Sfarmă-ţĭ buretele, şi du-l aşa sfărmat îndărăt la acela, care te-a trămis.

—Solul se reinturnă, cu buretele sfărmat. Iar Traian călcă ţinuturile *Dacieĭ* de lângă *Dunăre*, şi străbătu în munţĭ, tăindu-şĭ cale prin stâncile munţilor.

Decebal se simte strimtorat; porunceşte luĭ Bicilie, să scrie cărţi la tovarăşi; Bicilie, le scrise, şi apoi le trămese luĭ *Traian*; care văzu de aci, că trebue să se grăbească! Drept aceea se şi grăbi, încît Decebal, şi maĭ strimtorat, îĭ trămise o solie de pace; dar numaĭ treĭ dacĭ *comaţĭ*, *nepălărieţĭ*, cu coamele zbulturate, cu cojoacele sdenţăroase.

Aceştia cum s'au dus aşa au şi venit.

Decebal văzîndu-ĭ venind cu mîna goală, şi-ĭ smulse de coame, de mănia ce-l cutremură.

—Treĭ săptămînĭ îmĭ trebuesc ca să mă gătesc de bătae, cum ştiu eu; şi Traian e numaĭ de treĭ zile de departe! ce să fac?

—Voiu trămite *boerĭ pălărieţĭ*; n'am încotro

Şi precum a zis, aşa făcu! trămise doisprezece boerĭ pălărieţĭ, douăsprezece femei cu prunci neînţărcaţĭ în braţe, şi douăsprezece fete, ca să ceară pace.

Sosind soliĭ înaintea luĭ Traian, căzură în genunchĭ, şi îĭ se rugară de pace, cu lacrimĭ amare.

A douăspre zecea fată era mai tînără decît toate, și visa mai mult de cît toate. Ea nu știa bine, ce se făcea împrejuru-i.

Traian nu le putu asculta rugămintea: romanii îi poruncisera să se întoarcă.

— Duceți-vă de unde ați venit, și spuneți lui Decebal, că viu și eu, le respunse el.

Ce săgeată în peptul soliei! Ce rază fermecătoare în peptul fetei celei mai tinere. Graiul cel d'întîiu al lui Traian îi legăna toată ființa într'un tremur de plăcere, ce nu mai simțise pînă atuncĭ; îi venea să rîdă; îi venea să plîngă; și nu știa, de ce? Își uitase ochiĭ pe fața voinicului celuĭ falnic, de aĭ căruĭ ochĭ nu se maĭ putea despărți.

Boeriĭ se ridicară din genunchĭ, se grămădiră maĭ aproape de Traian și i-se rugară de pace cu brațele deschise; suspinînd dureros.

Traian nu-i putu asculta.

Acuma se deteră bărbațiĭ indărăt, și-ĭ căzură femeile, cu pruncii în brațe, la genuchĭ, cu vaiete, de ți-se sfășia sufletul: copilașiĭ îĭ cuprind genunchiĭ cu brațele lor cele mititele, și plîng și eĭ, dacă-șĭ văd mamele plîngînd.

Țraian p'aci p'aci era să-i iea în brațe să-i sărute, dar se trezi: Aci e vorba de porunca poporuluĭ roman, și nu de lacri-

mile pruncilor celor nevinovaţĭ; ci-ĭ de oasele părinţilor lor celor vinovaţĭ. Işĭ întoarse dară ochiĭ intr'altă parte şi se smulse dintre mănuţele cele ce erau să-l scoaţă din minţĭ.

Solia spuse vestea către Decebal:

— Traian ne-a ascultat . . . .

— V'a ascultat? strigă Decebal. repede şi îmbucurat.

— Ne-a ascultat vorba, şi apoĭ ne-a respuns, că nu poate să închee pace.

Decebal spumegă, şi strigă ca scos din minţĭ:

— Pe el dară! Dacilor! să 'ncepem noĭ bătaia!

Apoĭ s'au aruncat Daciĭ asupra armateĭ romane, cu urlăte, că: „Au nu ştiţĭ voĭ măĭ romanilor! că pe noĭ nu ne-a bătut încă om pămîntean? Nu ştiţĭ voĭ aceasta?"

Romaniĭ le răspunseră: «Ba ştim! dar voĭ ştiţi una? că acum vă vom bate noĭ? ştiţĭ-o voĭ aceasta, Dacilor?»

„Nu o ştim!" respund Daciĭ.

„Să vă'nvăţăm dară!" strigă Romaniĭ; şi apoĭ iĭ şi învaţă ca pe scris, cu vorbe de oţel, tipărite 'n frunte şi 'n coaste.

*
* *

Iarna cu un ger ne-maĭ pomenit despărţi pe cele două popoare încăierate; ele se traseră

inapoĭ, işĭ numărară ciţĭ fraţĭ li s'au culcat la somnul cel de sfîrşit.

La infloritul pomilor, altă *invăţătură* de oţăl, scrisă tot in frunte şi'n coaste de dac. Carĭ o invăţau deplin, aceia nu o maĭ ştiau de cit pe cealaltă lume.

Bicilie strigă odată:

— Doamne, totul e perdut!

Nimicanu-i perdut, pînă stau eu! respunse Decebal.

Cu atita-i mai rău de noi: Romanii strigă tocmai după tine, după capul tău.

— Mă duc la eĭ, şi mi-l duc.

— Lasă-mă, să mă duc eu; să-mi pun capul meu pentru tine.

— Nu le ar fi de ajuns.

— Du-te dară, insă viu şi eu cu tine.

— Nu te las. Tu trebue să staĭ acolo, de unde lipsesc eu.

— De aĭ lipsi de unde gindesc eu, işĭ inşira Bicilie cugetele.....

Decebal plecă in tabără la Traian.

O ramură verde ĭi deschise cale printre şirele Romaniilor. Cum păşia cu capu'n pept cu ochiĭ in pămînt, — alţiĭ il opriră cind sosi dinaintea luĭ Traian; şi el nicĭ aicĭ nu-şĭ ridica ochiĭ in sus, ci grăi:

— Pace, impărate, cu ce preţ veĭ vrea.

Lângă piciorul cel stînga luĭ Decebal e un bulgar. Traian nu zăreşte, cum calcă el cu stîngul pe bulgărul acela. cînd a zis „împărate,“ şi nu ştie, cît de bine ĭ-a părut, cînd a simţit, că *se sfarmă* sub picioru-ĭ.

— Preţ mare ţi-oiu pune. respunse Traian.

— Porunceşte, să-ţi dau capul meu şi capul luĭ Decebal se plecă şi maĭ jos. Dinţiĭ ĭi se înfigeau în buze.

— Toate uneltele de resboiu să mi le daĭ. să le duc cu mine.

— Voiu asculta, doamne.

— Pe toţĭ meşteriĭ romanĭ să-ĭ scoţĭ din ţara ta.

— Pe aĭ meĭ nu?

— Toate cetăţuele, care n'am apucat eu să ţi-le sfarăm să le risipeştĭ tu.

— Meşteriĭ ţi-ĭ voiŭ da, zidurile mele le voiŭ risipi eu şi fără eĭ. A risipi poate omul şi fără meşterĭ. Meşteriĭ trebuesc cînd le ridicĭ.

— Maĭ porunceşte, împărate!

— Acelora. carĭ ne vor binele, să le fi voitor de bine; duşmanilor noştri, duşman.

— Fratele şi deaproapele cel maĭ drept îţĭ voiŭ fi, doamne.

Traian împărţia fâşiĭ pentru răniţĭ; şi nu putu vedea, cum maĭ sfarmă Decebal un bulgăr sub picior, cînd a zis „doamne.“

In clipa aceasta grài Trian:

—Iată fășiĭ din haina mea, legațĭ-il!

—„ Lega—pre mine? Decebal își ridica ochiĭ în sus, să se uite în dinții morții; dară îndată și văzu, cum Traian își sfășiă haina de legăturĭ pentru un rănit dac. Dreapta luĭ se ridecă dusă de o putere nevăzută, diadema de pe cap, și o pune la picioarele împăratuluĭ, căzînd și el în genunchĭ, în țerînă. Apoĭ grăĭ, cu ochiĭ împlîntați în pămînt:

— Iată-mă, în genunchĭ, împărate; calcă pe cercul cel de aur; iată-l la picioarele tale.

Traian se pleacă, de luă diadema din țerînă, i-o puse îndărăt pe frunte, și ridicîndu-l din genunchĭ, îĭ dete mîna de pace și-i grăi:

— Jură, că veĭ ținea pacea!

Decebal jură:

— Cînd voiŭ maĭ întoarce fălcile balaurilor meĭ către împărația ta, atuncĭ să-și împlînte ciuma fălcile în împărăția mea. Cînd voiŭ pune pasul întîi pe brazdă romana, atuncĭ să se aprindă casa dăcească cea de pe urmă. Cînd va lovi maĭ întîĭ dreapta mea cu bardă de dac în căpățină de roman, atuncĭ să-mi crape căpățina mea; atuncĭ să seîntunece steaua țăreĭ mele; dea turbare în inimile fiilor și fetelor eĭ; iee-le lumina vederii, să nu o vadă maĭ mult, și să-și întoarcă cuțitul

cel strâmb, frate asupra fratelui să-și aprinză casa, sora la soră ; să nu remână nicĭ săpători de gropĭ; sa vie corbii pădurilor sa ne îngroape! Crezi-mă acum, împărate, Zamolxe, Astreŭ, Maitros mă aud!

Decebal, tăcu; din dinți scrâșnea, din inimă tremura ca și cum l'ar fi ajuns frigurile galbene. Peptu-i ferbea în clocot turbat, mintea-ĭ țese cugete negre:

— „Una ai uitat, Traiane: să mă jurĭ pe aceea, ca-mi voiŭ ținea jurămîntul. Și pe aceasta m'aș fi jurat căcĭ și așa il voiŭ ținea. — Nu eu îmi voiŭ întoarce balaurii cu fălcile către împărația ta, ci stegarii mei; pasul meu cel întii nu 'l voiŭ pune pe brazdă, ci pe căpățînă romană; cu barda întîia nu voiŭ lovi în coaste romane ținînd-o cu dreapta, ci cu stînga». El zise tare:

— Să traesci, împărate!

Decebal ieși din tabera.

Sosind în cortul său își întoarse jurămîntul cu totul.

„M'am plecat luĭ, pentru ca să mă aprind și maĭ amar, și să rad pângara asta de pe numele meu Bicilie! scrie carte către *Pacor*, în țara *Partiei*, să vie! Apoi sfarmă-mi cetățuiele; începe cu cele maĭ putrede; maĭ ales cele ce cad în vederea Romanilor; întîr-

zie cu cele maĭ tarĭ: trecĭ cu vederea pe cele din mijlocul țăreĭ: *Sermis-Egetusa* uit'o așa, cum stă astăzĭ. Trămite meșterii romanĭ acasă; pe ceĭ maĭ netrebnicĭ; alunecă de uită aicĭ pe ceĭ maĭ cu minte.

Bicilie apoĭ *aluneca*, de împlini toate poruncile *pe dos*. Respunsul luĭ *Pacor* îl trimise și la *Traian*.

III

„Ferice de acela, care se naste în zilele luĭ Traian “ aşa se mîndrau fiiĭ Romanilor; şi numaĭ atîta greşiau, că nu adăogiau: „ şi amar de mama aceluia, care duşmăneşte cu el.“

In zilele de pace, iĭ aduse un cioban veste din Dacia:

— Doamne tăriile Dacilor, cele ce nu le-aĭ sfîrmat tu, stau sănătoase, ca maĭ înainte; nu le sfărîmă nimine; ba Daciĭ şi pe cele cam ştirbite le cîrpesc.

— Nu vorbeştĭ vorbă dreaptă; grăi altul, sosind: în ţara Dacieĭ resar şi cresc turnurĭ, pe unde din moşĭ-strămoşĭ nu s'a pomenit picior de zid.—

Un al treilea aduse cartea luĭ Pacor către Decebal, unde spunea, că vine cu putere, să facă piept înaintea Romanilor.

Traian o ceti, — şi apoĭ făcù două jurăminte:

— „ Aşa să mi se înalţe împărăţia mea precum voiu şterge eu împărăţia luĭ Decebal de pe unde a fost ! — Aşa să trăiască numele meu, precum voiu rade eu numele de Dac de pe faţa pămîntuluĭ ! “

Dacule, de ce nu tremurí? Vine Traian, să te ia în danț de resbunare, fără scăpare.

Cînd auzi Decebal că Traian vine, gata de razboí cum știe el, îngălbeni la fața. Bicilie îl văzu, și-ĭ zise:

— Doamne, tu tremuri.

— Zi, că nu tremur! Cine m'a vazut?

— Nu tremura nimene; eu am tremurat, și mi-s'a părut, ca tremuri tu. Eu tremur pentru tine; pentru capul tău.

— Tremură pentru capul lui Traian, dacă vrei; căcí am un gînd....

— Ce gînd?

— Să-l fac blînd... foarte blînd...

Un corn sună; un sol intră și grăește:

— Decebale, Traian îțí poruncește, să curmí toate pregătirile de resboiu.

— Nu-mi poruncește Traian să-mi curm zilele?

— Iți maĭ poruncește încă, să te închinĭ luĭ.

— Adecă îmi poruncește sa-mí curm zilele. Spune-ĭ, că i-le voiu scurta eu pe ale lui.

— I-oĭ spune.

Solul ieși.

Bicilie se apropie de Decebal și-i șoptește:

— Taie-mí capul, doamne; eu am socotit una: Să-ți luăm vorbele în aeve...

— Bine zici. Alege pe doĭ; ceĭ maĭ iuțĭ de fuga; solul să sosească a casă, pe la arderea oaselor luĭ Traian... staĭ! — staĭ! — nu veĭ găsi om pentru acest lucru. Cu cît gîndesc maĭ mult la această faptă, cu cît caut în gînd, că pe care dac prăpădit sa-l trimitem; nu găsesc nicĭ pe unul. Dacul ițĭ răpește bucățica din gură; ițĭ sparge capul, fățiș; dar pe furiș nu ucide.

Bicilie rise.

Nu te ingriji, doamne: mi-am adus eu din *Itaca* doĭ feciorĭ, si-s bunĭ de lucru... mă grăbesc!...

Staĭ! nu te grăbi. Cind mi-a venit cugetul prin cap, mi-a placut; cînd am văzut că n'avem om, m'am intristat; și acum, — acum, — cînd staĭ să te grăbeștĭ.... acum mă sparíu de mine. Bicilie, mi-ĭ greața de o faptă ca aceasta. — Uită-te, pre cine vreĭ tu să ucizĭ! Staĭ, Bicilie, staĭ!.... staĭ!

— Doamne tu-țĭ daĭ cuvintul, și iară ți-l ieĭ.

— Mustra-mă, pentru că-mĭ cale cuvintul maĭ aspru m'ar mustra *fapta*...

Te va arde și maĭ amar rușinea, în lanțurĭ bătute din aurul tău, — după carul luĭ *Traian*. — Eu zic, maĭ aprig m'ar arde fapta..

— Și eu maĭ zic încă: maĭ cumplit te va arde flacăra păreriĭ de rău, căcĭ scapĭ pe un

om, şi-ĭ arunci în vîrful lăncilor un popor întreg, poporul tău; — cînd aĭ putea să-l înalţĭ la mărire nespusă, te daĭ pe pocăite; daĭ vetrele străbuneştĭ mamonilor străin: tot-neamul tău îl ineci tu cu mîna ta, vrînd să facĭ *milă* aceluia, carele ţie nu-ţĭ face *dreptate*: vreĭ să ţiĭ viaţa aceluia, care porunceşte după capul tău, ca apoĭ să-ţĭ sugrume copiĭ mai uşor. ...

— In peptul luĭ *Decebal* clocoteşte vifor turbat. Inima i-se stoarce, pe fruntea sa curgeaŭ picăturĭ. Tremurînd din buze, vorbì după Bicilie ca în aiurare: „ mamoniĭ, străinĭ... capul meu ....."

Bicilie urmă:

„ . . . Imĭ iau mîna din joc: trăiască *Traian*, moară *Dacia*; *Traian* e om atît de frumos, că îşĭ poate înnebuni duşmaniĭ. *Traian* e strălucit la faţă; pentru ca să orbească pe aceia, cărora vrea, să le ea argintul, ca să nu-şĭ găsească cuţitul la şold: *Traian* e om destul de puternic, ca să poată sugruma cu putere pe acela, pe care nu l'a putut nicĭ înebuni, nicĭ a'l orbi. Imĭ ieu mîna din joc: trăiască *Traian*, moară *Dacia*! Mie şi aşa nu mi e *mamă dreaptă*.

— Dar mie mi-e *mamă dreaptă* strigă *Decebal* ca scăpînd cu mintea dintro verigile unuĭ vărtej sugrumător.

Bicilie dă poruncă la doi Itacani:

— „Decebal vă porunceşte, să mergeţi in tabera luï *Traian* şi să veniţi cu capul lui, orï fara ale voastre.“ Porunca li-o spuse in auzul unuï pindaş roman:

— După ce eşiră ucigaşiï, Bicilie chema pe pindaş înaintea sa, şi i grăi.

— Auzişi, ce porunca dete *Decebal*?

— Lasă-mă sa zbor la *Traian*!

— Fă, după cum te duce inima ta; şi veï face, după cum doreşte inima mea.

Romanul se perdu in fuga . . .

Sosind apoi ucigaşii la Traian s'au lovit de-*piedicï*; *Traian* trimise luï *Decebal* vorba aceasta.

— „Sapă-ţi groapă!“

Decebal arde de ruşine, spumegă ca in turbare. El se gindi la un lucru mare.

— Voiu vedea eu oare, un *neam intreg* nu va inghiţi pe un pilc de duşmani ca să nu ştii, nicï unde a fost?

Dar *Traian* l'a dat de minciuna in redinţa aceasta.

Pe unde se izbesc valurile *Dunăriï* maï turbat, acolo zidi peste ea un pod de peatră cioplită, de patru miï şapte sute şi şapte. zecï de urme de lungă; cu douăzecï de bolte. cite de o sută şi şaptezecï de urme de larg

fie-care; pe douăzecĭ de stîlpĭ, cite de o sută și cincizecĭ de urme de nalțĭ, și saseзecĭ de urme de lațĭ: toțĭ asezațĭ sub apă, unde clocotește *Dunărea* mai tare.

Dacă au zidit podul apoĭ trecu peste ea cu toată armata,sfărmind pe toțĭ ceĭ ce, îĭ steteau în cale. Apoĭ spulbera suma de castele de pe creștetel munților, și impresură neamul dacilor cumplit.

Decebal se pomenește strimtorat de toate părțile și vede peirea neamuluĭ său la pragul ușeĭ.

Maĭ mariĭ țăreĭ se adună în sfat mare. *Decebal* pășește între eĭ.

—Porniți curînd, le zise el. Tu, *Decidave*, să țiĭ aripa dreaptă; tu, *Bicilie*, stînga *Pelasigoane*, și tu, *Bizenie*, ieșițĭ la munțĭ. Tu, *Toride*, și tu, *Gilil*, năvălițĭ pretutindene pe unde ar aștepta *Traian* năvală; cat să nu poată zice că am scăzut, și că nu ajungem cu numărul pe unde trebue. Tu *Diege*, tu *Eusire*, *Midon*, *Terante*, *Zenore* și tu *Alastore*,—voĭ vețĭ da năvală pururea, pe unde nu.va aștepta; ca să vază, că am crescut în puterĭ, că întrecem în număr și ajungem și pe unde nu trebuește. Femeile voastre să păzească vetrele și să învețe pe copiĭ să arunce petre cu praștia, și să învărtească

cuțitul în gâtul ursoaeĭ.

— Doamne taie-ne capetele, femeile noastre nu sunt a casă. Au venit cu noi.

— Femeile voastre să se întoarcă pe a casa!

— Poruncește-le tu, doamne; de noĭ nu maĭ ascultă.

Femeile căpitanilor intrară. *Decebal* le intrebă:

— Ce vrețĭ voĭ femeilor aicĭ ?

— Vrem să mergem în rezboiŭ respunse *Zimbrura*, soția luĭ *Pelasgion*.

— Mergețĭ pe a casă! La vetre, la copiĭ!

— Vetrele le am sfărămat; — copiĭ micĭ, copiĭ mici — nu maĭ avem .....

Zimbrura îșĭ acoperi ochiĭ. —

— Amar de capul vostru! ce ațĭ făcut?

— Și noĭ zicem, amar de capul nostru!...

— Vecinele noastre au ars,cu prunci cu tot în casele lor; romaniĭ ard totul. Noĭ ne-am scutit pruncii noștri de cuțitul străinuluĭ; și am venit să ne luptăm alăturea cu voĭ, maĭ inainte de a muri. De scăpat, nu vom scăpa nicĭ unul, și nicĭ una. Acolo ne-ai adus! *Decebale*.....

Luĭ *Decebal* iĭ-se strînse inima în pept.

IV.

Erau zile de toamnă, Frunzele cădeau des, maï des cădeau feciorii de muma de dac.

Romaniï săreau peste şanţurile cele pline de ţepe, acaţau scările cu dinţiï cârligelor, in vîrfurile zidurilor; — şi cine n'a căzut de săgeată, a căzut de taişul paloşuluï, in luptă de braţe.

E o năvală cotropitoare.

Doï ostaşi scot pe un călăraşi roman rănit şi căzut il duc pe umere la corturi. Vindecătoriï il privesc, şi apoï zice unu:

— De ce l'aţi scos dintre ceï căzuţi? Să-ï dăm ceva, să moară maï uşor; dreapta luï nu va maï strînge mâner de paloş.

— Minţi, orbule; nu vezï că şi acum îmi string paloşul cu mînă? Dar — dacă nu-mi poţi da zile ce nu am, nu-mi lua măcar ciasurile cite maï am. Lăsaţi-mă să mă întorc la luptă, că aşa voiu muri maï uşor

Şi porni, ca fulgerul, — se lupta, lupta me-

reu, pina ce căzu peste aceia, pe cari îi tăiase el.

Astfel de copii erau romanii.

Longin era mîna dreapta a lui *Traian.*

Intr'o noapte intră la el un barbat întunecat, în vestminte romane.

Cine esti! îl întrebă *Longin.*

Un voitor de bine a lui *Traian, sint Bicilie.*

Te cunosc, dace. Dar de ce în haine straine? de ce tocmai tu, si noaptea?

Decebal nu vrea sa se mai lupte.

Vino la el, că ți-l dau sa-l aduci cu tine legat cum iți va placea.

— Nu cred dace.

V'am facut atita bine. I-am făcut atita rău; tot nu mă crezi? Și aceea o crezi, ca eu voiu avea atita minte, de voiu trece printre lăncile voinicilor voștri in timp de noapte luminată de lună, ducîndu-mi capul, în pericol ca să mă pun la povești cu tine? — *Longin* se 'ncrezu în vorbele șerpelui. . . . .

Decebal nu mai avea somn. Odata intră la el *Bicilie* în haine romane, *Decebal* se sparie. Ce ai facut?

— Ți l'am adus, îi șopti el; și-apoi intră la *Decebal, Longin. Bicilie* ieși.

— Vreĭ să-mĭ vorbeștĭ despre pace, romane?!..

— Maĭ întîĭ să-mĭ puĭ cercul cel de aur de pe frunte la picioarele mele. — De noapte văd, că-ĭ noapte; dar tu nu dormĭ; cum dar totușĭ aĭ visurĭ? Maĭ bine vino-ți in minți, și spune-mĭ toate cîte știĭ; cum stă tabăra voastră; cățĭ sunteţĭ, ce-mĭ vețĭ face și cînd? orĭ nu maĭ vezĭ soarele.

— Remas bun! dară, lume! Maĭ bine să nu te maĭ văd decît să nu mă pot uita la tine, de rușine că ĭ-am vîndut pre aĭ meĭ. Dacă crezĭ tu, că eu voiŭ veni la trezie din visurĭ, pentru ca să-mĭ văd frațiĭ, apoĭ eu zic, că ți-aĭ eșit tu din mințĭ.

— Și eu îțĭ zic la aceastà, că te-oiŭ vinde luĭ *Traian*. Aducețĭ lanțurĭ! *Toride* zboară la *Traian*, spune-ĭ, să-șĭ cumpere pe *Longin* așa, că să se ducă, de unde a venit cu oaste cu tot.

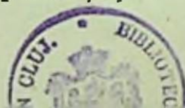
— Zbor, doamne, strigă *Torid* și porni în fugă.

— Stăĭ, *Toride*, striga *Longin*, îșĭ străpunge peptul, se trage pînă afară, strigînd după sol.

— Iată-mă, am murit; să nu ducĭ vorba de cumpărat căcĭ eu sunt mort.

Și muri pentru ca se nu aibă *Traian* ce cumpera dela *Decebal*

Decebal ridica pumniĭ, și se bate cu eĭ în cap.

Prin un codru trec doisprăzece feciorĭ, cu sacĭ în spate; înaintea lor un om întunecos, cu două cuțite la brîŭ; cu spadă lată la sold, si săgeți veninoase în ochĭ

Unul dintre feciorĭ îșĭ apropiă buzele de urechia altueia, si-ĭ sopteste.

Fărtate, saciĭ aceștia șed bine pe umerele noastre.“ un altul audi, adaose:

„I-am putea duce cît de departe. Aurul nu-i poamă grea.“ Cel întîiu zice din noŭ:

„Si la împărțit nu ne-am lua de cap: feciorul si sacul, feciorul si sacul.

„Tăcețĭ, măĭ, șopti unul maĭ cu minte, *Bicilie-i* năzdrăvan; noĭ suntem doisprăzece, dar el ...cînd saĭ la el, îțĭ piere printre tufe, dinaintea ochilor, ca veverița; de-l ajungĭ îțĭ piere din ochĭ în ponoare ca șerpele ; de'l prinzĭ,îțĭ alunecă din mînă ca peștele. Tăcețĭ, pînă vom îngropa saciĭ. Pe drum vom maĭ vedea ce vom putea face cu el, după ce ne vom ușura de sarcinĭ . . .“

Feciorii pun saciĭ într'un ponor săpat costiș într' o ripă de rîu, cu apă puțină, pentru că e stavilită maĭ sus. *Bicilie* sare la stravilă, împinge o scăndură cu călcăiul în laturĭ, rupe un par cu mîna, și taie grinda din mijloc cu spada. Apa maĭ rupe și ea din stavilă, cît a maĭ remas se risipește asupra

feciorilor, şi-i acoperi, cît ai bate 'n palme. Căţi au înotat deasupra apei, Bicilie le sparge capetele cu cuţitele, cu spada şi cu bolovanĭ. Unul scăpa cu inotul pînă dincolo. *Bicilie* dă după el cu petre; asvîrli şi amîndouă cuţitele, dar nu 'l nemeri. Feciorul işĭ ia un cuţit cu sine îl ridică sus, ameninţă cu el pe *Bicilie*, şi apoĭ se perde prin trestie şi sălciĭ

In ţara dăcească sunt grădinĭ multe şi in ele infloresc florĭ multe ;şi nici o gradina nu e ca grădina luĭ Decebal ; şi in grădina aceea nici o floare nu înfloreşte maĭ frumos, de-cit floarea sufletuluĭ săŭ, fica luĭ, *Dochia*.

De cînd a văzut *Dochia* pe *Traian*, a uitat a ride ; s'a invaţat bine a plînge.

Sînt zile de toamnă ; florile să veştejesc maĭ tare, să veştejesc zilele *Dochieĭ*. Are zile de trăit; şi de ce, de ce maĭ mult se apropie de moarte.

Ce-i e bun aşternutul noaptea? dacă ea umblă prin grădină ; şi cînd luna-i aduce dorul de voinicul cel falnic, i se stringe inima, şi cînd gîndeşte, că nu-l va maĭ vedea niciodată, suspină cu amar, îi curg lacrimi şi plînge, plînge!..

„Scumpă mama! de ce te-aĭ dus, de m'aĭ lăsat singură aşa de mult? Oare cui am

făcut eu ceva, de m'ai blestămat așa de rău? De cînd te-ai dus tu dela noi în ceea lume, de atuncì tatăl meu nu-mi rîde niciodată; și el s'a făcut rău; de atuncĭ numaĭ m'a sărutat. Trăesc fară de viață; și voiŭ muri cu zile. Eu n'am făcut nimăruĭ nicĭ un rău: de ce m'aĭ afurisit dară așa de greu?..."

„Dar stăi! tot am greșit și eu una: că gîndesc tot la străinul acela; asta-mĭ va fi greșală. Dar ce să mă fac? Nu-mĭ pot lua gîndul dela el? Și facă-ne orĭ cite rele eu tot la el aș gândi. Dar știu că nu voiu maĭ gîndi mult....

Și biata fată plînge plînge....

Odată numaĭ pe cine văzu ieșind la ea in gridină? pe tatăl său. El cînd o văzu își deschise brațele, și venea lîngă ea. Ea-í sbură în brațele lui, și nu putu grăi un cuvînt. Tatăl său o ținu așa îndelung, o sărută pe frunte, și 'i zise:

— De cînd nu te-am sărutat, fiica mea?

— De cînd a murit mama.

— Așa e. De-tuncí m'am făcut rău: pentru că m'a lasat în astă lume singur, cu durerea mea cea fără marjinĭ și fără leac, cum nu l'a maĭ durut pe nimene pe lume.

De jalea mea nu știa nimene; de aceea mi-am aruncat sufletul în urgiile resboaielor

și n'am dat milă la cap de om pămintean; afară de seminția noastră.

—Nicĭ la mine nu te uitaĭ.

—Nu mă uitam; pentru că mi se reinoia durerea de zece orĭ maĭ arzătoare și acuma iată te țin în brațe, pentru că de acuma nu ne vom maĭ vedea. *Vom muri, astăzĭ.* Te sărut de *iertăciunĭ*. Traian ne va ucide pe toțĭ; e la porțile *Sarmis-Egetuzeĭ*.

Traian? E el așa de rău?

—El nu-ĭ rău; dar am fost rău eu, și i-am făcut multe rele; de aceea nu mă va maĭ erta. Maĭ sărută-mă încă odată; și apoĭ vom merge, de ne vom maĭ lupta odată, și ..... vom muri luptîndu-ne.

—Tată, nu-i nimene, care să te împace cu *Traian*?

—Ba este. Tocmaĭ la aceasta era să viu cu vorba. Este cine-va, care poate să ne scape de urgia luĭ

—Dacă este cine-va, și nu vrea să facă aceasta, apoĭ îl afurisec eu, preuteasa luĭ *Zamolxe*, că de-i preot, ochiĭ luĭ să nu maĭ vadă ardere curată; de-ĭ mumă, să-șĭ vază copiiĭ vînzătorĭ de țara lor, de-ĭ o fată să-șĭ vază odată iubitul, și apoĭ s'o părăsească pentru vecĭ; orĭ să fie datoare neamuluĭ său, să-l vază și să-l ucidă cu mîna sa. *Zamolxe* mă aude! Cine-ĭ acela?